

... Збудував я, люди, Храм оцией Високий.
В ньому Бог єдиний – то Чиганське Слово...

Лекса Мануці

№5(24)

середа, 12 березня 2003 року

РОМАНІ ЯГ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІДЕ

Щоденна
договорна

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ПРОВЧИЛИ? ПРЕСІКАДЯМ?

1. Правоохоронці ... не захищають

Олександр Миколайович повільно оповідає про свої міттарства. І просто не хочеться чисто по-людському вірити, що таке буває. Аби захистити себе, свою честь, врешті, добрим'я - він голова громадської організації "Романо Дром" (м. Миргород, Полтавської області) - звертався до уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Карпачової Ніни Іванівни...

- Я так кричав, коли мене побили, - продовжував пан Бузни, - забіг начальник паспорного столу зі свого кабінету, їй побачивши мене під стіною, куди поставила начальник служби по боротьбі з економічними злочинами Додух (перед тим ударив об стіну), а тепер ще й обзивав "чиганською мордою", то теж гукнув: "Що ви тут робите?". Згодом на мої крики (клікав начальника міліції Гончарова, просив адвоката) працівник Киселенко, спітив, за що блюз, я відповів, що просять, аби обмовив себе, дав неправдиві свідчення. Коли знерпомінів, то одягли наручники.

У чому ж була вина Олександра Миколайовича? Не подумайте, дороп читачі, що когось убили чи поранив, згвалтували? Знайомий, директор агрофірми "Перше травня" Лохвицького району с. Безсалі, попросив (разом із Миколою Чернявським) супроводжувати КамАЗ 94-14 ПОС та водія Бараненка, який від металобрухт. Дорогою транспорт і їх обидвох затримали працівники міліції, мовляв, не вистачає однієї печатки на накладний...

2. Конституційні права не стосуються...

Олександр Миколайович - кремезній, міцний чоловік. Тому й витримав тортури тих, хто мав би розібратися в ситуації. Та що там говорити! Невже Миргородський райвідділ міліції - місце, де в такий спосіб (побиття), вникають у справу. Думається, журналистські дороги допоможуть мені таки розшукати в знаменитому (за Гогolem) і відомому далеко за межами України Мир-

городи, лейтенанта - слідчого Кінша, який записував того злочинного дня на початку березня 2002-го року в протокол, що голова громадської організації "Романо Дром" О. М. Бузни "з'їв накладну на металобрухт ічинив непокору правоохоронним органам".

Буди правоохоронці! Факт, що "затриманий" з'єсть не лише протокол, а й всі інші інші папери в поті складені на правоохоронника, змусив застосувати до Олександра Бузни "прийоми самооборони".

"Романі Яг" у номері від 20 серпня 2002-го року дещо привідкривала завсу над тим, що "коїн" в Миргороді над О. М. Бузною. Редакція сподівалася, що кричущі факти фізичного побиття, морального значення над головою громадської організації чиган (ромів) славного Миргорода, отримають оцінку не лише правоохоронних органів району, а й держадміністрації. Адже дуже часто, перш ніж звертатися у високі інстанції, роми ідуть до керівника своєї громадської організації, просить їх захистити, втрутиться, допомогти...

В історії побиття Олександра Бузни фігурують і лікар-травматолог, який оглянув його 12 березня 2002 року, було зроблено знімок грудної клітки. Ось висновок: ламане ребро, по тілу синяк. Та й пан прокурор Миргорода Володимир Васильович Балкаша знає про цю справу.

Чим закінчилася історія голови громадської організації "Романо Дром"? Олександр Миколайович на якусь мить ніякові, а потім мовить: "Закінчилося nim."

Доправди, "провчили" п. Бузну, кому б його захистити! Старий рік, його батько, переніс інсульт, дізnavивши, що міліція робила з сином (катували, зламали ребро і таке інше). Микола Леонтович (він 1928 р. н.) старажил, своїм розумом осягнув:

"Якщо син - голова громадської організації чиган м. Миргорода, не може захистити свою людську гідність, права, то як він буде захищати конституційні права ромів - однієї з найбільш дискримінованих та переслідуваних етнічних груп у світі?" Старійна ріка Миргорода сподівався, що народжені в незалежній Україні (цей народ немає своєї країни, зазнавав дискримінації, переслідування як ніякий інший у світі) на землі держави, яка уже одинадцять літ є незалежною матиме захист. Інакше для чого писалися конституційні права?

* *

Довго бесідували минулого понеділка (3 березня) з паном Бузною. Переглянули й чимало паперів, які написані з приводу цієї вкрай непривабливої історії. Старий помічник прокурора Миргородської прокуратури М.В.Мерейда, розглянувши зая-

ву гр. О.М.Бузни про незаконні дії працівників міліції, відмовив у пошуенні кримінальної справи.

Дозволив собі навести такий висновок - заключення эксперта: "Пошкодження вигляді синяка на тілі, переделому ребра створилися від дії тупих предметів, по давності можуть відповідати вказаному строку і належать до плеснів пошкодження середньої ступені тяжкості, які спричинили довгостроковий розлад здоров'я Дані пошкодження могли виникнути при побиті руками, ногами.

Судово-медичний експерт М.Васильєв".

Гаситься, історія, яка трапилася з головою громадської організації "Романо Дром" Олександром Бузною - тема для тривожних роздумів.

Утім, послухаймо Олександра Миколайовича:

- Думав, що не вижив після катування - але організм переніс побої, й багато чого іншого. Вочевідь, доля тому (чи до того) причетна, аби не згинувся, не дався на компроміс зі владою...

Відправлено було листи в різні високі інстанції. Від імені незаконно затриманого мікрорайонного міліцією побитого рома. І що ж? До Генпрокурора України Святослава Піскуна звертався, інших найвищих посадових осіб. А чи зреагували, відгукнулися?

Ні, наче б не знають, не чули, не відають. Доказом - ось такий документ від 17 січня цього року, адресований О. М. Бузні.

"Прокуратурою області проведено перевірку вашого звернення, адресованого в Генеральну прокуратуру України щодо заподіяння вам плеснів ушкодження працівникам Миргородського МРВ УМВС України в Полтавській області.

В ході перевірки встановлено таке. 25.09.02 р. прокуратурою області за результатами матеріалів перевірки за вашою заявкою, була скасована постанова про відмову в порушенні кримінальної справи, винесена помічником прокурора Миргородського МРВ УМВС України в Полтавській області. Матеріал перевірки був направлений в Миргородську мікропрокуратуру для виконання письмових вказівок прокуратури області та проведення додаткової перевірки за фактом заподіяння вам плеснів ушкодження.

Згідно з повідомленням Миргородської мікропрокуратури, за наслідками з проведеної додаткової перевірки, 20.10.02 р. прийнято рішення про відмову в порушенні кримінальної справи, про що того ж дня винесено відповідну постанову.

Начальник відділу М.Б.Яковенко"

- Історія, яка трапилася зі мною, - типовий приклад ставлення нинішньої української влади до ромів. Але я на цьому не зупинюся...

Цинічне побиття О. М. Бузни -

зрештою того, що правоохоронці

хочуть застрашити інших ромів,

які домагаються правди.

Юлія Зейкан

Едуард Пукалюк - голова правління громадської організації Волинської області "Рома Волині", яка з кінця минулого року почала діяти в регіоні. Молодий керівник залучив до роботи ініціативних ромів із обласного центру м.Луцька та районів. Він сподівається, що організація сприятиме духовному, фізичному, патріотичному вихованню населення, вестиме захист ромів, забезпечуватиме матеріальну допомогу найменшим незахищеним родинам, сприятиме розвитку художньої самодіяльності.

На світлині: Едуард Пукалюк.
Світлина Мирослава Горвати.

Сьогодні в номері:

Чорний PR - проти опозиції 2 стор.

Скупий відпочинок...
у Свялові

3 стор.

Як колись вирішували
"ромське питання"

4 стор.

Мріяла про дівчинку
з чорними очима...

5 стор.

"Вісті тижня" -
"наклепали"
на ромів 7 стор.

Про вірші і поета

9 стор.

РОМ-ПРЕС

Чи все сказав народу Президент?

Леонід Кучма виступив із зверненням до народу, яке сприйнялося багатьма громадянами України неоднозначно. Промова стосувалася політичних реформ, яку Леонід Кучма запропонував ще торік, 24 серпня. Президент заявляв про необхідності переходу від президентсько-парламентської політичної системи до парламентсько-президентської республіки.

Чому подібне звернення до народу було саме напередодні другого етапу всеукраїнської акції "Повстань, Україно!" Це дивус. Адже в сказаному дуже мало нового.

За більшовицьким сценарієм - закарпатські вибори

Виборчим фарсом називає тижнева газета "Карпатський голос" (1-7 березня 2003 року) вибори в Закарпатську обласну раду, які відбулися дніми в м.Берегово, Тячівському та Великоберезнянському районах на Закарпатті.

Спостерігачі на виборчих дільницях, наприклад, шоковані тим, що відбувалося. Посудіть самі з приміщення дільниці №40 члені комісії спостерігача-дівчину винесли за руки і ноги та викинули на сніг. Усе робилося для того, аби перемістити владу.

А що у Тячеві? Всупереч рішенню суду, який зобов'язував територіальну комісію зареєструвати кандидатом у депутати Василя Йовдя, не було зроблено. Сипомівами методами результатом "тинових виборів" стала фальсифікація, яка навіть перевершила сталинські часи - за Івана Гусара проголосували 97,4% виборців.

А що ж у Великому Березному?

Там продовжувався виборчий фарс. Він закінчився тим, що результатом "псевдовиборів", всупереч Закону, із значними порушеннями зовсім неочікуваних претендентів.

Росія нас любить, коли маємо паспорти

Іхти в цю країну без них, себто паспортів, мати значні складності. Взаємні поїздки громадян Росії та України за кордонними паспортами можуть бути запроваджені з 1 січня наступного року. А доти, як вважає український прем'єр-міністр Віктор Янукович, українці можуть іхти в Росію за внутрішніми паспортами, а ідея поїздок за кордонними - робота російських МЗС. До речі, вже на прикінці минулого року росіяни хотіли запровадити цю схему перевину кордону (у липні місяці). Однака Київ успішно намагався відкладти день, коли можна буде перетнати кордон.

І чому? Ті, хто хоче зробити, обов'язково зустрінеться (зіткнутися) з труднощами. Бо ж не так і легко виготовити паспорти...

Держсекретар МЗС України Юрій Сергеєв, а перед ним ще Віктор Янукович, вважають: з 1 січня 2004 року можна буде запроваджувати закордонні паспорти...

Воля пішоходам, обмеження водіям

Відтепер, ті водії, яких часто проплягають центральними вулицями Львова, змушені будуть платити за право їздити історичною частиною міста. Як і в багатьох містах Європи, у Львові запроваджені платні дозволи на проїзд центром. Тепер право їздити центром міста (менший дозвіл), коштуватиме водіям 1200 грн. на рік. Лише 20 грн. на рік такий дозвіл дозволив коштувати службовцям, депутатам міської та обласної ради, а також мешканцям центральних районів, щоправда, право перебування останніх в центрі буде обмежене - до однієї години. Вадим, які підвозять товари в центральні магазини, такого дозволу не потрібно, але їздити центральними вулицями вони зможуть або дзвіта, або після 22:00. Крім того, у мерії обіцяють пільно стежити за тим, щоб центральна частина Львова за таких умов не перетворилася в паркувальну зону.

Чорний PR у Львові

Війна за крісло Президента України розпочалася у Львові ще задовго до офіційного початку передвиборчих перегонів. Розпочалася звісно ж чорним PR-ом, жертвою якого став найбільш шанований в Західній Україні політик, лидер "Нашої України" Віктор Ющенко. Антиющенківська провокація відбувалася в кілька етапів - спершу львів'яні і мешканці області отримали т.зв. "лист від Ющенка" з досить контролерськими міркуваннями про сучасне політичне становище у державі, про найбільш відомих політиків України. Невдовзі на усіх парканах, стінах та інших вертикальних поверхнях Львова з'явилися плакати з репродукцією картини Рембранта "Повернення блудного сина", де батьком був не хто інший, як Л.Кучма, а "блудним сином", який просить: "Благословіть, батьку!". Ющенко. Крім того, плакат був підписанний: "Ющенко просять Кучму дозволу на антипрезидентську революцію". Ця провокація у львів'ян викликала ще більше подивування, аніж попередня, адже, за одну ніч невідомі обклеїли плакатами (до слова, надрукованими якісно, на хорошому папері), майже все місто, і цього не помітив жоден міськецький патруль...Ще одна провокація сталася на мітингу в підтримку лідера "Нашої України" - в якийсь момент у натові одночасно з'явилися люди з антиющенківськими плакатами та оператори УТ-1 та "Інтеру", які, швиденько все відзвінвиши, забрали камери та плакати із того ж вечора у новинах на цих каналах було повідомлено, що у Львові відбувався мітинг противників Ющенка.

Якби не старалася невідомі "добродії", для мешканців Львова є очевидним, що все це груба провокація, яка, не те, що не похитне популярності Віктора Андрійовича, а навпаки, її підвищує. Але, зважаючи на те, як хвацько, ще за рік до президентських виборів "невідомі силы" з'явилися до роботи, страшно уявити, скільки ще бруду, маніпуляцій та провокацій чекає на електорат упередових руках...

Марта Швець, м.Львів

**В ОЧІКУВАННІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ
УЖАРАГА ПРЕЗИДЕНТСКІ ВИБОРИ****Хто писав замість Віктора Ющенка лист до виборців?**

Якщо здоровий глупці не переможе, то Україна й далі в 2003-му році буде жити під страхом, не-компетентності, і тоді не варто сподіватися на переміни. Прикладом - неприховано за своїм цінізмом провокація - в шести областях України люди протягом кількох днів минулого тижня знаходили в своїх поштових скриньках нібито написаний головою "Нашої України" відкритий лист до своїх виборців. І що найдив-

голосів. Одне слово, може бути схема подібна, а чи інша з другим туром, фальшиванням, не-передбачивістю "улюблених синків" Л.Кучми.

Провокація з листом, який за скромними підрахунками (папір, друк і т.д.), прив'язання до нього, як вдалося з'ясувати, "Укропшити" (засновником виявилася фіктивна фірма "Українська телевізійна агенція"), обійшлася в мільйони. До того ж дуже цікаво про наступ олігархічного режиму, що склався нині в Україні, на блок Віктора Ющенка. Спочатку влада намагалася засобом тиску та шантажу на депутатів знищити фракцію в парламенті, потім організувала інформаційну блокаду. Але фракція "Наша Україна", як існувала, так існує. А люди навчилися читати між рядків, чути й бачити несказане і робити вірні висновки.

Брудні технології почали ви-

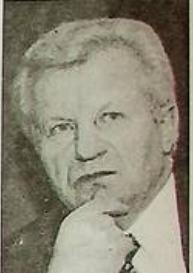
Віктор Ющенко
"Наша Україна"

Петро Симоненко
КПУ

Юлія Тимошенко
Блок Юлії Тимошенко

Олександр Мороз
СПУ

вою видіться така деталь: розповсюдження було взято під пильний контроль місцевих адміністрацій, яким працівники різних відділень "Укропшити" мали подати звіт...

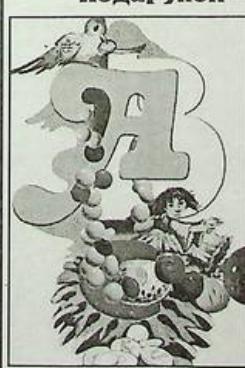
Якщо інші як піар-компанія починають набирати оберти, - та розумівали більшість тих, хто отримав це послання. Лише сліпий не бачить, а глухий в Україні не чує звідки, як кажуть, вітер ве. Полігологи, аналітики та й просто небайдужі громадяни розглядили вже чітко спланований сценарій. Після обрання Гаранта лідером СНД, стали ширитися чутки, що є варіанти його дострокової відставки, то не включено, що, якби вибори глави держави відбулися завтра, то лідер "Нашої України" Віктор Ющенко, який має наявніцький рейтинг серед українських політиків, уже в першому туру може розраховувати на перемогу. До слова, якщо лідер БЮТ Юлія Тимошенко спробує вести гру самостійно, то може зібрати 10%, а то й трохи більше голосів. Зібрати - відібрасти. Единий кандидат від партії "влади", маючи в своїх руках "адмінресурс" (враховуючи рахування голосів за Йосифом Сталіним), набере не більше 20%

користувати конкуренти. Порушуючи закони, знаючи свою безкарність... Фракція "Наша Україна" звернулася до Генеральної прокуратури України, Служби безпеки, Міністерства внутрішніх справ із вимогою провести детальне розслідування цього габеного інциденту і порушити кримінальну справу.

Листи фальшиві, обурливі, "чорний піар" - це ягодки перед КамАЗами. Іх уже давно пущено в хід, аби перед президентськими виборами "перегородити" дорогу В'ячеславу Чорноволу. Народний депутат України, член НРУ Олег Рибачук ("Наша Україна") вважає, що дівно віддається недавня "смерть" в автомобілі (ДТП) Анатолія Ермака, члена "Антимафії" і народного депутата попередніх скликань.

"Колись, можливо, хтось дослідить роль КамАЗів у новітній історії України", - зазначив однодумець А.Ермака та його колега по "Антимафії" з антикорупційного Комітету Верховної Ради Григорій Омельченко, який поки що утримується від власних висновків стосовно смерті Анатолія Ермака.

Юлія Зейкан

Подарунок - наймолодшим

Гарний подарунок отримали цими днями маленькі роми України - яскраво оформлені, та-лановито зроблені Малій Буквариком

(АБЕТКУ). Над цим оригінальним виданням працювали Аладар Амад (шef-редактор), Юлія Зейкан (редактор), журналістка Євгенія Навроцька. Малівала Малій Букварик художник, викладач Чинадіївської школи мистецтв Тетяна Петричко. Набирала на комп'ютері Світлана Шушко.

Видання побачило світ при за спонсорської підтримки Фонду Карпатського Еврорегіону (директор Ігор Ілько). Тираж - 700 екземплярів.

Малій Букварик уже отримали діти Києва, Одеси, Броварів, Кременчука, Донецька, Вінниці, Луцька і Миргорода.

Днімські групи, яка готувала Малій Букварик, повезе подарунок у школи Закарпаття, де на-вчаються ромські діти.

**Народні артисти України
ледь не загинули**

У минулій вівторок, поспішуючи на концерт у м. Тернопіль, народні артисти України Ніна Матвієнко, Лілія Сандулеся, Микола Гнатюк потрапили в автокатастрофу. Уже перед самим Тернополем водій, що перевищив швидкість, вийшов на слизьку ділянку і не впорався з керуванням. Автомобіль кілька разів перекинувся і врівався у велику кущу снігу.

Це і врятувало всім життя. Троє артистів пообіцяли вже наступного дня пойти помолитися до Почаївської Лаври.

Відома редакція "Романі Яг" у Свалявському ромульському таборі

У СОЛЬВІ ВЕЧОРИ ДОВГІ АНДЕ СОЛЬВА РАТЯ ЛУНГЕ

Часи змінюються. І вже старожили Свалявського ромульського табору розшукують документи часів, коли їхнє місто Свалява називалося Сольвоном. Й не тому, щоб повернути стару назву, а... відновити історичну справедливість. Землі там, де розташувався табір, подарував роюмам сам граф Шенборн. Однак чи відноситься це до земель табору зводилися будівни-монстири.

Але до цого ми ще повернемось. А зараз - подаємо кілька спостережень із життя роюмів одного вечора, коли зима відходить, а весна - наближається.

"РОЗВАЖАЄ" МОЛОДЬ... ТЕХНІКА...

Телевізор -
як найвеселіший
член сім'ї

- Я розумію, що тепер у місцевій ромульській школі карантин, і будь-які вечори заборонено проводити, але ж і до карантину там збиралися хіба що на свята...

То говорила п'ятнадцятирічна дівчина (просила прізвища не називати), яка нині у ці довгі вечори змушені проводити час за переглядом кінострічок. Добре, що батьки придбали телевізор. Бо інакше... треба б помертвіти від нудьги...

- Але ж можна читати художню літературу, - кажу юні роюми.

- Дещо перечитає. Але в нас у таборі й книжок цікавих не знайдеться. Ясна річ, є міська бібліотека. А чи мене туди запишуть? Я ж не гадже...

Аби дізнатися, як проводить вихідні - суботу та неділю, молодь Сваляви, заглянули не лише в місцеву ромульську школу перед зачиненими дверима якою стояли, розважаючи куданівськими сніжками, кілька юнаків та дівчат, а й пройшлися вулицями чималого табору, де молоді кілька сотень, завітала їх у окріп осені, біскували з юнаками та дівчатаами.

Біров табору, депутат Свалявської міської ради Матвій Балінт, батько кількох доньок, він нікільки не здивував нашому запитанню: "Як проходять довгі вечори у молоді?"

- А, знаєте, як настає вечір, то одна за іншою з хати проситься до подруг мої дівчат... - А оци - найменша, - показує на смагливі дівчі з чорними, мов вороняче крило волоссям, що спадає на плечі з гарної голівки, - теж не любить у хаті нудьгувати. Постішає до подруг.

"Наперстка" Матвія Балінта знаємо: не раз ходила з нами, журналистами, табором до тих чи інших осель. А також до Явки Тирлак проводжала нас - однієї з найстаріших роюмок, которая відбувається у молоді літа своїм строком у сталисько-берівських таборах. Звідти вийшла після смерті ката народів і винесла не лише численні оповіді про каторжанок, з якими довелося працювати на підневільних роботах, а й чимало пісень, зокрема ѹкрайнських, російських.

Біров порадив найперше затрати до оселі Вінцеля Йосиповича Пала. Там у довгі вечори тісно буває від пісень, оповідок. Мовляв, збиратися не лише дружня сім'я - Степан (син) із дружиною - восени відшуміло їхнє весілля (дружина Степана з Нового Села на Берегівщині), приходять под-

руги до його доньки, яка наїчається в Свалявській СШ №3, заглядають "на вогник" сусиди, родичі близькі й далекі.

"Вогник" у Вінцелів
Вулицю Гірську під 103 номером - можна вважати, що мало не центральною. Біля дороги. На неї весело позирають і вікна ощотного будинка.

Вінцель Йосипович - гостинний господар. Дружина ще не повернулася з праці - образно кажучи, займається малим бізнесом на ринку. Тому на ньому все - і прийом гостей, і вечера.

Марина - восьмикласниця, уже теж у хаті лад наводити. Здивувалися тому затишку, який панував тут.

Хоч до вечора ще було далеко, але до Марини вже почали сходитися подруги.

- Скорі буде повна хата молодих, - каже пан Вінцель. - У Свалявському таборі всі знають наш гостинний дім.

- І чим займаються хлопці та дівчата?

- Обговорюють місцеві новини, й про політику не забивають, цікаві передачі по телевізору.

Розговорилися. Виявляється, і Марина Пал, і її дружі охоче б по-танцювали, можна хіба що мріяти. На Новий рік, великих свята збираться разом в основному на вулиці. І балан з'являється. Звичай музика, можна послухати улюблені пісні.

- У місті є дискотека, але вона платна, - стає до розмови Анжела. - Нам нема звідки тих гравень зняти, бо батьки взимку всі не мають роботи. Та й до табору йти вночі треба кілька кілометрів.

Всі погоджуються, що можна б зимию діскотеку організувати у ромульській школі. Але... треба, аби директор та вчителі дозволили...

- Скупий у нас відпочинок, - говорили нам інші молоді роюми, в яких цікавились, як проводять довгі вечори. - Бодай від влади подбала, щоб можна було займатися спортом. Треба б одній людині виділити...

Не виділяють спортивнізатора. Не більші сесії Матвій Балінт збираться порушити питання і про зимові дозволи молоді в ромульському таборі.

Весною, влітку на свіжому повітрі можна потанцювати, повеселитися. Та й переважна більшість ромульської молоді виїжджає на заробітки. А от у зимові вечори - нудьгують... Одна надія - на раз ваги, які "організовує" телевізор.

МАДОННА ЛЮБИТЬ СЛУХАТИ ПРО ІВАСИКА ТЕЛЕСИКА...

У цій тихій, напрочуд затишній оселі я довго стояла біля порога - знати чи не знати взуття. На мене з цікавістю дивилися чотири пари очей - не так часто до них чужі приходять у гости. Що вона хоче від нас? А, може, це лікарка? Нові обличчя у дітей заважають зі ліками, ін'єкціями, лікарською. Довідавши, що іх гости - журналісти з газет і їх будуть фотографувати - одразу побігли у вітальню до дзеркала, приводити себе в порядок. Дівчатка, а їх було троє, - розчесали гарно волосся і чимбо спілі бабусі, прислуховуючись до розмови. А за сестричками - і найменший братик.

Колись у такі зимові вечори збиралася вся сім'я: син з нею відомістю і донечка з зятем. Зі своїми діточками, які линули до батька та дідуся, - так було гласливо і радісно у хаті. Вона здавалася замалою для такої родини. Весь час добудовували: то кімнату, то кухню, то ще кімнату. Зара, коли в хаті залишилися дві старші жінки і малечка, - місяці всі навіть забагато.

Мужчина зустріла вирок долі найстарша, поважна господиня пані Ірина: спочатку в автомобільній аварії загинув чоловік, який був старостою у таборі, а ось

мові, а ви розмовляєте вдома угорською, - уточнюю.

- Ну і що! Нехай вчаться і розуміють державної, - з глибокою мудростю зауважу пані Ірина. - Школа біля табору - українська. Треба готовувати до неї онуків. Скільки мов знають, стільки разів і людина.

Онуки у пані Ірині - напрочуд гарні й виховані діти. Вона зі своєю життєвою мудростю знає, кого треба похвалити, кого посварити, а ким погордитися. Старша Ірошка - з величими зеленими очима - красуня. Гарна вимова, лагідні руки. Добре вчиться в школі.

А синьоока восьмирічна Валя (кличує її Донно) - дівчинка з характером. Любить себе дуже. Не перетрудиться у школі, та господарка з неї буде чудова. Знає і в хаті прибирати, і посуд помити.

Середуща Марія, (кличує її Меліндою), рання пташечка. Вранці всіх будить, щоб бігти до школи.

Менший - Вільгельм, п'ять років буде мати у вересні. Як зауважу, бабуся, з нього виросте хазайн. Ось всі годинники вже розібрали. А ось тут (позазує) по-відкручував на серванті всі двері. Весь час ходить з клепачем, маленькою відмічкою, пилою. Як є яксь нагода, то біжить до діда Федора Гейзовича і майструє щось разом з ним.

- Як ви вважаєте, що дітям потрібно, крім хліба насущногого?

До нашої розмови зачутчається сестра пані Ірини - Марія, що вже понад два роки живе разом з сестрою і допомагає поратися з дітьми.

- Віра. Віра у християнські заповіді: Вчу молитися по-угорські, а в школі їх учать по-українські. Вчу не втрачати надію, а вміти боротися з труднощами.

- Кого ти, Мадонно, з учителів найбільш любиш у школі?

- Магдаліна Ілліївна. Вона добра, навчилася нас читати, писати, ми любимо її.

На прощання Мадонна прочитала молитву про сім'ю, а я подумала, що в цій сім'ї, попри великий випробування, духовність, доброта, сільська мудрість, простота жінки піднімуть дітей, якими вона буде гордитися. Ще дово мені чулися слова тієї молитви:

Боже, Господи Ісусе,
На колінах я молюся
Всі гріхи мені прости.
І від ліха захисти.
Прощаві мое сердечко:
Щоб я вчилася гарненько,
Щоб уdomа і у школі
Не робила злі николи.
І щоб мати шанувала,
І матусі помагала,
Щоб жили ми всі здорові,
Завжди в мирі і любові.
Спокою, миру, затишку ваций
оселі не лише у ці зимові вечори,
а й на все життя.

Сторінку підготували:
Ю.Камська,
Е.Навроцька,
М.Горват(світлині)

Вдомо, що вже наприкінці XVI-XVII ст. ст. роми кочували всю Центральну та Східної Україною. За свідченням А.Сальковського, роми здавна мешкали і на південноукраїнських землях, і на Запорізькій Січі, де "ставали козаками, займалися ковальством й ковальством". Загалом кількість ромів на цих землях постійно коливалася, якщо обставини були сприятливими, то вона зростала, роми переїжджали сюди з Великоросії, зі слобідських полків, навіть із Польщі. Якщо умови їх не задоволяли, вони від'їжджали й кількість їх зменшувалася.

Серед факторів, що сприяли переселенню ромів на українські землі Речі Посполитої та Слобожанщини й навіть заплануванню їх до козацького стану в XVI-XVIII століттях, можна виокремити такі. По-перше, посилення асиміляційної політики та переслідування ромів у Західній Європі, їх закріпачення та дискримінація у придунайських князівствах. Тоді на вищезгаданих українських територіях не існувало антиромських правових норм, насилия й антипатії до ромів.

По друге, в Україні існувала погрожаюча соціально-економічна ніша, яку й зайняли роми з характерними для них ремеслами та заняттями.

По-третє, серед ромів завжди можна було знайти багато авантурного елементу - молодих, різучих і честолюбивих чоловіків, які шукали свою вдачу в небезпечному козацькому житті. Тим більше способом життя козаків часто не дуже відрізнявся від кочового ромського. Під час молдовських походів козаків багато ромів втекли від власних панів і приєдналися до козацького війська.

Побутує думка, що роми завжди були миролюбними, що вони не завойовували чужих земель і таке інше. Але це не означає, що роми не вміли вправно володіти зброєю. Є дані, що ромів-вояків здраві зачали в розвідку, допоміжні загони (ремонт і виготовлення зброї, лікування коней, забезпечення фуражем тощо) армії Туреччини, Молдавії, Швеції, Австрійської імперії. Навіть назвовою однією з ромських груп було "хадідата рома" (від романського "хадіда" - солдат). У литовській конституції щодо ромів у II Статуті 1566 р. зазначалося: "Будь-кому у разі війни на коні й збройно іхати або пішim ити, також і цигани усі повинні до пана гетьмана на війну іхати або пішim ити. Але з них можна у службі військовій показе себе, такому ласка й нагорода буде".

Присутність ромів мала також велике значення і для українського козацького війська. Так, наприклад, роми виконували функції розвідників. Вони мали можливість майже безперешкодно пересуватися володіннями Порти та Кримського ханства, де офіційно ромів не оголошували народом, який був

поневоленим. Незважаючи на розділ населення на дві головні категорії (вірні та невірні), роми мали власний, подійний статус, поза цими категоріями в загальній соціально-адміністративній організації імперії. Вони розподілялися за етнічним принципом без особливої диференціації між ромами-

мити чи інших жанрів неромського музичного фольклору.

Українське середовище також активно впливало на мову, побут, способ життя та культуру ромів. Багато ромів-козаків обрали осільність, півлінну асиміляцію, хоча межа між осілими ромами та кочовиками була досить гнучкою,

Ющенко, у якому наказував усім ромам Малої Росії його слухати. Отаману заборонялося обращати ромів й надавалося право суду й розправи щодо членів ромського населення. Українським полковникам та старшині заборонялося чинити опір розпорядженням Ющенка.

були згадані під час війни з Наполеоном (у ході якої відзначилися роми з хору Соколова, які пішли добровольцями в гусарі). "У рядах нашої армії є багато солдатів із цього племені... добри солдати, гарні, стрункі, добре знають свою справу", - писала одна з російських газет про ромів-вояків.

РОМИ-ВОЯКИ І КОЗАКИ

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКИХ РОМІВ І КОЗАЦТВА У XVI-XIX СТОЛІТТЯХ

мусульманами та ромами-християнами.

Але основним для життєзабезпечення Запорізької Січі ромським рімем було ковальство.

Крім того, при Запорізькій Січі жили ромські майстри - котлярі, ковалі, зброярі, слюсарі тощо. Вони ремонтували та виготовляли зброю, гарматні ядра та кули запорожцям за платню, жили в передмісті Січі, але були записані до куреня.

Українські роми були також умілими вершниками та приборувачами коней. Тому наступними заняттями українських ромів були продаж, обмін, розведення коней. Вони чудово знали хвороби коней та як їх лікувати. Згадки про ромів-коновалів у Малоросії часто зустрічаються в історичних джерелах: у Чернігіві жили роми Іван Білоусенко та Микита Романович, які займалися ковальством промислом; у сотні Славінській жив одним шатром ром-коновал Андір Бринзенко. "Архів ветеринарних наук" зазначив, що роми, котрі торгували кіньми, часто володіли знаннями з ветерінарії, які були невідомі спеціалістам.

Ще одним із важливих джерел прибутків ромів було музичне мистецтво. Особливою популярністю серед козаків користувалися ромські виконавці на скрипці, лютні, кобзі та цимбалах. Відомий дослідник української музики К.Квітка пів'язував розповідь жеження цих музичних інструментів і зорідження інструментально-вокальних жанрів (українська дума, молдовська дойна), власне, з ромами. Роми легко й очохе засвоювали нові жанри та часто залишалися єдиними хранителями

наприклад, кочовики могли оселитися й набути ознак осілих груп і навпаки.

Таким чином, протягом XVI-XVII століть українські рімни перетворилися на постійний і досить важливий елемент українського суспільства. Згідно з записами Я.Марковича від 1724 р., можна судити, що всі роми в Малоросії, незважаючи на кочове життя, представляли собою щось ціле. О.Ефіменко писала, що для виконання тільки однієї функції - збору грошових податків - повинна була існувати певна організація для всіх ромів.

УXVIII ст. роми Лівобережної України розподілялися, як і малоросійські жителі, на полки. Кожен полк очолював старшина або ромський отаман. Ці отамани під час існування відкупу ромського збору призначалися відкупником, хоч і з відома уряду. Після скасування відкупу отаман, як представник усого ромського населення призначався Військовою генеральною канцелярією. Розподілення ромського населення не завжди збігалося з розподілом Малоросії на полки. Так, у 1751 р. згадуються лише сім отаманів: "б'ють чолом чиганські отамани: Тимош Панченко, Пилип Консенко, Михайло Золотаренко, Леско Воронченко, Гаврило Панченко, Ничипор Федоренко, Петро Косяченко з усма малоросійськими та волоськими циганами". Серед обов'язків отаманів був догляд за підладним ромським населенням та збирянням податів. Якщо уряду треба було розшукати хоч якого рома, то він звертався до отамана. 14 червня 1757 р. гетьман граф К.Розумовський видав ордер на ім'я отамана Івана

Малоросійські та волоські роми платили до Військової малоросійської скарбниці оброк. Збр ціого оброку в 1754 ст. віддавався на відкуп на підставі указу Петра Великого від 1723 р. від 1729 р. від інструкції від 20 травня 1729 р. від відкупника вимагалося, щоб він не обтяжував ромське населення надмірними податками. Так, відкупники часто нав'язували ромам будь-яку річ, вимагаючи за неї набагато більшу плату за її справжнє вартість. Отамани, які призначалися відкупниками, поводились з ромами дуже жорстоко. Так, полкові отамани, які були призначенні отаманом Ющенком, навіть завдали ромам "смертні ударі сокирами" та чинили розбій.

Відкупна сума стягувалася з усіх ромів. Кожен вносив платню відповідно до свого заробітку та майна.

Після скасування збору до 1756 р. кожен ром-господар повинен був вносити лише на користь полкових ромських отаманів по двадцять копійок. Малоросійська генеральна канцелярія призначала І.Ющенко отаманом всього ромського населення для зібрання з ромів недоимки за першу третину 1755 р. Його помічником став ром з Батурина Василь Міненко, який здійснював збир із ромів у слобідських полках.

30 вересня 1765 р. російський уряд здійснив корінну реформу адміністративного управління ромів: малоросійська колегія скасувала ордер К.Розумовського, посада отаманів була скасована, кожен із ромів повинен був обрати собі місце для постійного проживання, харчуватися від свого "правдивого промислу" й вступити під відомство сотенніх і полкових управ на рівні з іншими мешканцями; якщо ті бажали, то міг залишитися за яким завгодно власником як вільний підданий. Якщо рому було потрібно кудися поїхати, то він повинен був отримати паспорт від сотенного чи полкової управи власника з точним записом, хто він, звідки, куди та для чого його відпустило та на який строк. Паспорт видавався лише одині персоні, а не цілі родини.

Упершій половині XIX ст. російський уряд, спираючись на цей досвід, вирішив попільнити стан козацьких військових формувань за рахунок ромів, а також примусово оселяти кочових. Бойові якості ромів

з 1828 р. на півдні Бессарабії почала формуватися Дунайська козацька війська. Корінних ромів, які мешкали в селах Аккерманського повіту, а також тих, хто знаходився в інших повітах області, було вирішено в 1839 р. включити до складу козаків. До складу Дунайського (від 1856 р. Новоросійського) козацького війська було заразовано два селища разом із ромами, які там проживали, 306 родин та 746 родин кочових (колишніх корінних) ромів. Для оселення було відведено сім ділянок порожніх земель і видлено з казни гроші. Але через недостатність у війську земель було поселено лише 150 родин, інші залишилися на попередніх місцях, де вони мешкали.

Іменними наказами в 1838 р. з кочових ромів Таврійської губернії в Севастополі було створено дві виправні ромські роти для різних робіт. Зазначалося, що по мірі "вправлення" ці роти слід перетворювати на військово-робочі роти, але в 1843 р. ромські роти було скасовано. Під час Кримської війни у військову службу потрапило в козаки 420 ромів. У 1868 р. цих ромів записали до казенних поселень, а також, за їх бажанням, переводили у міщани.

Таким чином, можна дійти висновку, що, починаючи з XVI ст., українські роми стали не від'ємною складовою українського суспільства, вони брали активну участь у козацькому русі, відігравали важливу роль у соціально-економічному житті. Як наслідок, ішо оселення українських ромів і їх повільна асиміляція. Стан кочових та осілих ромів був чітко визначеній, відомо, що в XVIII ст. вони платили податки, мали певну організацію, яка регулювала взаємовідносини ромів і держави. У XIX ст. російський уряд намагався використати малоросійський досвід вирішення "ромського питання" шляхом включення ромів до поселення Дунайського, Азовського, Чорноморського та інших козацьких військ, але ця спроба виявилася невдалою.

О.В.Беліков, кандидат історичних наук, Донецький державний інститут штучного інтелекту. Спеціально для "Романі Яр"

зайди на основі залучення ресурсів з різних джерел для представників ромських організацій".

Бере участь в розвитку ініціативи та реалізації прав громад, наданням законом про місцеве самоврядування в Україні.

Протягом курсу тренінгу "Вивчення потреб".

Р.І.Андрійченко ввійшов до складу Координаційної ради, яка є дорадчим органом мерії міста Бровари.

Кожного місяця проводиться збори членів організацій. На зборах розглядаються питання про поповнення життя ромської молоді міста Бровари. Члени "Терні Зор" планують створити ромську футбольну команду та ромський ВІА, але на все це потрібні кошти, а іх поки що немає.

Члени організації широ вірять, що знайдуться люди, які вірять в "Терні Зор" та підтримають їхні ідеї.

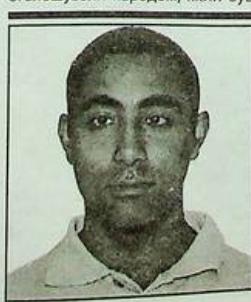
Людмила Кравченко

ПРАЦЮЮЧИ, ВЧИМОСЯ

БУВТИ, АЙ СІКЛЮВАС

Молода громадська організація "Терні Зор" була створена в 2002 році у м.Бровари. Голова "Терні Зор" Рустам Іванович Андрійченко.

Перш за все хотілося б зауважити, що представники організації "Терні Зор" провели розмову з представником правоохоронних органів щодо негативного їх став-

"Вона покликала мене до себе"

"Вони вічінця ман ке песте"

Історія Ізабелли-Ангеліни, розказана її прийомною матір'ю Джесікою
Повертаючись до надрукованого. Див. "Романі Яг" №19 від 26 грудня 2002 р.

"У лютому 2000 року я з чоловіком вирішили усновити дитину. Ознайомилися з правилами усновлення у різних країнах і, виявилось, що в Україні цей процес виходить дешевше і менше потрібно оформляти папері. Отже, ми обрали Україну. Почали спершу оформляти папери для того, щоб відвідати цю країну. Я мріяла про маленьку дитину з чорними очима і маленьким підборіддям, і думала за неї майже кожну ніч. Коли прокідалася, продовжувала думати за неї. Може, я думала про дитину, яку вже зустрічала. Просто не можу пояснити ці почуття. Потім ми відвідали кілька сімей, які усновили дітей з України. Всі діти мали світле волосся і голубі очі. Ці діти були зовсім не схожі на ту, яку я собі уявляла. Мій чоловік вважав мої мрії несерйозними. Отже, ми оформили документи, і 25 квітня вилетіли до України. По приїзді звернулися у Національний Центр Адаптації (НЦА) в Києві, де нам дали два напрямлення у Тернопіль. Одне - для побачення з 16-місячною Ірою, а інше, щоб познайомитися з 15-місячною Оленкою. У НЦА міні порадили удоочерити Іру, бо вона здоровіша і розумніша. А Оленку не брати через те, що вона хворіла і ромка. Я запитала в перекладачки, що значить "ромка"? Я ніколи не чула про таку національність. (Лише деякі люди в

очима, які коли-небудь бачила. Це була моя доня! Я мріяла про цю дитину, і віроюна покликала мене до себе. Коли міні дали її на руки, виявилось, що вони дуже слабенька. Вона ще не вміла ходити, повзати або говорити. Я посадила її на коліна і притулила до себе. Потім подивилася на свого чоловіка, який був дуже сквильований, і сказала, що це - наша доня, я знаю це. Перекладачка все повторювала, як розумні очі в дитині. Всі говорили, що ця дитина слабка, але має сильно вою. Ми уочерили нашу доню і дали їй нові імена Белла-Ангеліна. Ми називамо її Белла, що означає "гарна". Згодом привезли її додому у Флориду (місто Орландо) поблизу "Світу Уолта Діснея". Вся наша родина (блізько 80 чоловік) зібралася, щоб привітати її.

Минув рік. Якось, продивлюючись папери на усновлення, я помітила, що Роза (біологічна матір Белли) святує день народження в той самий день, що і я - 3-го вересня. Я подумала, що це, можливо, знак, і я маю знайти її. Отже, я повернулась в Україну, і разом з перекладачем поїхала за адресою, яку Роза вказала в документах. Я лише сподівалася, що адреса виявиться правильною. Так і було. Це був другий найщасливіший день в моєму житті. Коли мі підійшли до будинку, побачила двох дітей, що сиділи на вулиці. Мене почало лихоманити, коли подумала, що

це, може, сестри Белли. Трохи нервувала, бо не знала, як зреагує Роза на мій приїзд. Ми вийшли з машини і пішли за жінкою, яка мала покликати Розу. Мое серце билося дуже сильно. Просто не могла повірити, що зустрінусь з єї донякою, яка дала життя світу моєму життю. Я щойно побачила, як вона спускається з невисокої пріки і вже знала, що це вона. Вона була така гарна і така схожа на мою ангелу, Беллу. Мій перекладач сказала їй, що її дитина усновлена мною і показала їй фотографії. Вона подивилася на мене і запитала: "Мама?" Я відповіла, що так. І запитала, чи можу її обійтися. Обійнявшись, ми обидві плакали. Я зрозуміла, що люблю цю жінку. Вона дала життя моїй дитині. Вона - частина моєї дитини. Потім вона заплатила, звідки мі. Коли я відповіла, що з Америки, вона почала мені дякувати. В свою чергу я повторювала, що це я вдячна їй за Беллу. Це було так зворушливо. Згодом познайомилася з її іншими дітьми, і всі вони були гарніми, зробила багато фотографій. Коли я приїхала додому, Роза привела нам своє фото з її чоловіком, блогігічним батьком Белли. Це фото я поставила у рамку поряд ліжка Белли. Ми часто дивились на нього і молилися за нашу малу родину, що так далеко від нас. Зробила і альбом з фотографіями моєї поїздки, на ньому написала "Наша ромська родина". Зраз Беллі 4 роки, та я не можу чекати, поки вона виросте, щоб зустрітися з Беллою, побачити, як вона живе, де вона живе, щоб була спокійна і знала, що її прекрасна дитина буде мати гарне життя і буде любимою, як я одна дитина на світі."

Джесіка Робінсон,
м. Орландо
штат Флорида

СІМЕЙНЕ ТРІО ПРИКРАСИЛО СВЯТО

Нещодавно в Черкаському обласному драмтеатрі ім. Т. Г. Шевченка відбулося міське свято "Пісня збирає друзів". На це свято зібралися самодіяльні колективи національних громад міста.

Радували глядачі виступи колективів, що виконували пісні на ідиш та івріт, російській, українській, німецькій та вірменській мовах. Пристрасний танок показали глядачам представники ромської меншини міста. А сімейне тріо "Рома" (у складі Тавдіни Канарейкіної (акордеон), 75-річного Івана Михайлена (мандрівник) та їх 15-річної онучки Оленки) зачарувало і веселило всіх присутніх у залі.

За популяризацію національного мистецтва всі учасники отримали почесні грамоти. Такі заходи зближують людей різних національностей, дозволяють крає пізнати один одного.

Для довідки:

Згідно з переписом 2001 року, в області проживали 1386,6 тис. осіб. З них у Черкасах ромів - лише 173 особи, а в області 1108 чоловік. Насправді у 4 - 5 разів більше.

У області ціни у 2002 році на продовольчі товари проти минулорічних зросли на 1,8 відсотка, на послуги - 0,6 відсотка, на непродовольчі товари знишилися на 0,1 відсотка.

З м.Черкаси
Тавдіна Канарейкіна

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

ВІРШІ - НА БАТЬКОВУ МОГИЛУ
ЛАВА - ПРЕ МУРМУНЦІ ЛЕ ДАДЕСКЕ

"А світ -
у полум'ї пожеж!
Стую над прівою
І серцем - мру!
Запам'ятай! Ми - теж!
Ми теж...
У Бабинім Яру!!!"

Я іх, ці рядки, прочитав зовсім недавно в книзі Міха Козимиренка "Я - ром" (В-во "Тріада - С", 2002, м. Коростень, Житомирської області). Чим запали в душу? А найперше - у них відчувається співзвучність із пережитим ромським народом під час Голокосту, Другої світової війни. Та й у Бабиному Яру знайшли вчений спочинок у муках кількох ромських тaborів.

Хвили пам'яті неодноразові повертали й повертають мене до батька. Адже в дитинстві, а найбільше - в юності - чув його розповіді про ті страшні часи, коли за наказом Гітлера та його попілчників знищувалися цілі народи.

Мій батько багато чого звав. І я у родині інколи своїми запитаннями надокучував йому, коли він повертається відомленим із праці. Вже після кількох моїх запитань, він клав остеронь себе, а пораз і на мої коліна, скрипку, і казав: "Наш народ є таким, як інші, але до нього ставляться по-расистськи. Виростеш, здобудеш освіту, - то міцно боїться за нього. Й брати це твої мають робити... А від своїх доньок прошу одного - нехай поважають наші традиції, культуру".

Жаль, помер мій батько. Я свого часу чимало його бісід із нами, синами, занотував. Понад чотири роки тому (13 січня 1998 року) інтер'єр від Евгена Мартоновича Адама брав Борис Тмур, співробітник фонду Спілберга. Власне, це інтер'єр - невеличка відеострічка - зберігається у мені. Вірю, що настане час, коли з нею (відеострічкою) познайомляться не лише рідні та близькі батька, а й молоде покоління ромів. Нехай би знато, як жили діди, батьки...

Сьогодні білької виповнилося - 83 роки. І був би він у нашому родинному колі (та й не лише), а й серед ромських музикантів шанованою людиною. Бо він, як і його батько Мартон, а мій дід, скрипка в музичній. Скрипка притягувала його до себе з дитячих літ. Навчався в горожанській (неромській школі). Там дивувалися, що йхній учень на вечорах міг вільно виступати на концертах (у чотири роки награвав деякі мелодії).

А на християнські свята - Великдень, Різдво - батькова скрипка (хоч був юним) викликала загальну захоплення. Та й на весілля запрошували. І не було в тому нічого дивного, що поруч із ромами веселилися євреї, словаки, чехи - всі вихованці горожанської школи. До речі, з євреями й доросле ромське населення жило в мірі - разом торгували кінами, вели іншу торгівлю.

Пригадую, з яким смутком оповідав нам батько про знищення під час війни євреїв. Тоді з уст віта переповідалося: "За євреями будуть вивозити в концтабори ромів..."

Не всі ужгородські роми в це вірили. Наше місто, за словами батька, на той час було невеликим. Жили тут приблизно 20 тисяч жителів, а ромів серед інших національностей - до тисяч. Немало мешкало і євреїв. Однак першими, дійсно, вивозили їх...

Вже коли взялся розказувати про батька, то мушу попросити вибачення від 5 братів та 2 сестер. Розумію, що кожен (-на) має право на свої спомини про того, хто дав їм життя, освіту, вивів на життєву дорогу.

...У непевний, важкий час, коли край, а також Ужгород окупували мадяри, враз ніби посмутніли обличчя його жителів. "Я отримав ли-

Таке воно життя...

ПРО ЩАСТЬЯ, ПЛІТКИ ТА МОЛОДУ РОЗЛУЧНИЦЮ

Зі Світланою познайомився зовсім випадково у шахтарському містечку Олександрії, що на Кіровоградщині. У скверику Світлана ворожила перехожим... а, помітиши мене (сидичого на лавочці), підійшла й присла по руч. Вона розпитувала мене про життя буття, згадала і про мою покійну матусю... А вже згодом розповіла і про свою долю...

- З першим чоловіком прожили менше року, - розпочала Світлана. - Ігор навіть не забрав мене з погового будинку. До народження дочки Оленки не було у мене тих материнських почуттів, про які так багато говорять. Відправила дитину до своїх батьків, а сама пішла на роботу, тоді ще не було проблем з працевлаштуванням, адже навчалася на продавця. Працювала в магазині.

Довкола крутилося чимало чоловіків, серед них і романо чаво Сашко. Він найширше ставився до мене. Не біда, що на чотири роки молодший.

Його мати, кілька разів прибігла до мене на роботу зі словами: "Накасав'я боря ме камав сар ту, тути єси бигля катар о гаджю." А я у відповідь лише посміхалася, бо що могла відповісти, коли вона сказала, що не такої невістки хоче. Така моя доля, що виростала серед гаджо, за гаджом була заміжня, але... але... не склалася доля. Та Сашко не сприймав близько до серця материнських слів. Ми поєднали свої долі, і вирішили жити окремо від батьків. А всі інші люди набазаються і замовкнуть.

Зажили у двох із Сашком. Спочатку наче і добре було, а потім йому незадачило стало. Попросив забрати Оленку до нас. Залюбки грався з нею, але сумував. Подумала: от якби Бог послав нам спільні дітити! Але завагітні не змогла, та її серце почало турбувати. Потрапила на кілька місяців до лікарів.

Коли ж одного разу з дозволу лікарів притягала додому, зустріла на зупинці земляка-рома, ласого до жінок. Він хитро підморгнув. "Ну що, ромниоръ (жіночко-го), знову рома є не лише усім селом судить. То окремо про наші смії теревенили, а тепер об'єднали в одне?"

Дромеса кгер (дорогою до дому) намагалася відгадати загадку. Цей ром з дружиною - не останні люди в селі. Мають сина-одинака, який і дae поживи сільським пліткаркам.

Закохалася у нього в випускному класі романі чайорі, котра ходила зі мною у школу, її звати Наталя. Жили невінчаними, бо її батьки не бажали мати такого зятя. і відмовилися від своєї доньки. А тут ще й на службу в армію його призвали. Дівчина сподівається, що повернеться і поєднає з нею свою долю вже по-людьки, як годиться...

А свекр і неробок називає, і зайвим ротом у своїй сім'ї. З двоюрічною...

Зашла до сусідки. Від неї почула, що злигався Сашко з її невіткою.

- Мені в очах потемніло, - провожує сповідь Світлана. - Ход-

жу, як причинна, подвір'ям. Повз мондухату що Наталя ходить... Вийшла, а я і гукаю: "Со ж ти, буре. Шо ж ти, невісточко, не докиня мене підмінеш? Піша б. город прополола. Торбу з села принесла б."

Думаю: хай лише відгукнеться. А Наталя ступає мовчики, тільки слізози котяться обличчям а тут ще думка спала: а що я її обмовили?

"Зайди, - кажу спокійніше, - поговоримо".

Розмовляли з нею до трьох годин, чаем пригостила. Напівались обое. За її словами, після проводів сина до армії, його батько до невістки підступати став... Та так наполегливо, що довелося кілька разів ночувати на дворі. До своїх же батьків боялася повернутися. Терпіла бідолашна все... Свекор після цього пліткавав, мовляв, його невістка шльондра, гуляє, не нооче вдома...

Трималася, скільки могла, та ж сили нерівні. Свекруха, може, щось і помніла, ale на чоловіків злізть не зганяла, боялася його поглядів. Тепер - хоч руки на себе накладає.

Втішила я недавно суперницю, я могла. Наталя трохи заспокоїлася. Життя начебто налагодилося. Тільки юні мучают мене сумніви: "А що, як люди правду казали? I молода розлучница нищком смеється з мене, довіриво?..."

Сповідь записав
Леонід Савицький,
власник "Романі Я",
Кіровоградська область.

стара, - оповідав батько, - негайно прихали додому. У таборі, де мешкали на вулиці Берчені, почало котися неусвітнє: роми переказували вісті "ромської пошти", а вони надходили звідсіль".

Та недовго пробув у домі батька (вихованець військового музичного училища в Празі). Власне, тіхав в Ужгород тільки тому (недочувавши), що розумів: тут без нього не обйтися!

І настав день і час, коли родина (мій дід, бабуся, інша рідня) проводжали батька на військову службу. Про фронт тоді мовилося дуже багато. А на той час батько уже був здібним музикантом-скриплем. В училищі в Празі не мав собі рівних, коли брав у руки скрипку...

- Лише на два роки беруть на службі тебе, Евгене, - говорив супровіт Мартон Адам, музикант, які казали, від Бога. - Тільки руки бережи, аби міг скрипку та струни міцно тримати... Я не думаю, що дадуть там тобі збрюю, як зголосишся музикантом...

І не зголосився, бо бачив усе, що творилося довкола. Ром із Ужгорода, представник музичної родини, який осягнув навчання в Празі, наразі став солдатом Угорщини. Рядовим служив у прикордонних військах. І не дуже далеко (але про це рідня навряд чи й згадувалася) - в с. Ставне на Великоберезнянщині.

Про ту службу... Спостерігав, як сотні невільників, а значе їх число - роми, довбали ті клятці скелі, аби побудувати укріплення... Надривалися, споруджуючи дзоти, мости... Звідси для багатьох була одна дорога - скалічених треба було добивати, а ще живих (напівмертвих) ховати. Але так, аби комар не підточив носа (так казали раби з числа українського населення).

На тій заставі (кордоні) постійно відбувалися сутички між прикордонниками й тими, котрі прагнули перетнути кордон. Скільки було застрілено - я не скажати. Думали, що на тій стороні їх чекає інше життя, там був соїцький союз... До нього прагнули...

Спіймані - поповнювали табори. Сусідні області. Доправди, їх там чекали... совєтські солдати, пересильні тюреми й єдиний шлях - телятниками везли у Сибір, у вічну мерзлоту...

-37-

Питання співпраці місцевих органів виконавчої влади і само-врядування з громадськими організаціями національних меншин Східного регіону України обговорювалися 4 березня 2003 року на семінарі у Харкові. В ньому брали участь голова Держкомітету у справах національностей та міграції Геннадій Москаль, держава виділя 2,5 мільйона гривень на будівництво трьох центрів другої категорії - в Одесі, одного в Харківській області і одного на Київщині. Але це - планы на майбутнє.

Більш нагальною потребою, на думку О. Фельдмана, є створення громадських організацій.

СЕМІНАР У ХАРКОВІ

У Харкові першого в Україні Будинку Дружби на базі одного з міських будинків культури. В цьому центрі знайшли би притулок культурні товариства, що не мають власних приміщень. Однак бюджетних коштів на такий Будинок не передбачено і відбудовувати його доведеться на спонсорські гроші.

Цього ж дня у Харкові пройшов фестиваль національних культур "Вітік вольний, новій", присвячений Шевченківським дням на Слобожанщині. Захід вже п'ятий рік поспіль збирає на одній сцені представників більш ніж 30 національностей. На фестивалі потрапив і Геннадій Москаль.

Тридцять колективів народних танців і пісень представили культуру народів країн СНД, Європи і Азії. Роми теж презентували своє мистецтво. Вони, до речі, є другою за чисельністю меншиновою Харківщини. Тільки в місті мешкає понад вісім тисяч ромів.

Фестиваль відкрив показом мод - тобто національних костюмів. Найяскравішими та найбагатшими, зважиною ж, визнані костюми ромів. Організатори та учасники фестивалю особливо відзначили теплу атмосферу, що панувала під час проведення заходу.

Яна Захарова,
м. Харків

Пішов у армію на два роки, а виявилось, що майже всю війну прослужив ром із Ужгорода. Той, котому треба було тримати в руках не автомат, а скрипку.

Господи, чого лише він не набачився, не пережив... Неоднораз рутав від загибелі десятки ромів... Просив за нещасних, покалічених і хворих високе мадярське військове начальство... Кожне отаке прохання могло закінчитися одним - кулею в потилицю...

...А перегодом... Фронт посунувся далі.

"З нетерпінням чекав листів із дому. А коли отримував - ставало недобре: рідні писали про біду, голодування, знищання німців та майданів над беззахисним ромським населенням..."

Скажу, наші командири (угорської армії) не любили ромів. Напевно, отримали якийсь потайній наказ, бо опісля нього почали пере писувати (у військовій частині) всі ромів. Ніби потрібно було знати їх число. Я мав приятелів серед угорців, і саме вони мене попередили, що ромів надірвальнуть у концтабори..."

"А, знаєте, сини, як вижив і не було спалено мене? - якось, розсердивши на нас, синів, грекнув рукою по скрипці батько (а не скрипкою, яку тримав у руці, хоч і був знервованім). - Врятував угорський полковник. Як? Чому? Він був музикантом... і як Бог грав на скрипці... Слухав його гру... І про це йому сказав..."

...Мені, як сину Евгена Мартоновича Адама, багато про що хотіться розповісти. Батько у часи Голокосту як міг, так допомагав ромам: діставав одяг, продукти, а то й різні довідки (за кожну міг покласти своє життя угорського вояка)...

***

...А ще до армії мій батько одружився на красуні Розі, з якою ходив у школу. Вже мала сімнадцять літ, а він - вісімнадцять. Народили й виховали семеро дітей - п'ять синів - Евген, Віллі, Алік, Іван, Ерфі, доньки Елла і Естер. Всі сини - музиканти.

Вдалося вижити батькові, можливо, тому, що був поранений і перебував у госпіталі. Рана була глибокою. Фельдшер якось шепнув: "Проси лікаря, щоб зробив операцію, бо інакше помреш. Той хірург може вийняти кулю..."

День Перемоги батько зустрів в Ужгороді. Тут він уже після визволення працював музикантом. Радував грою на скрипці відвідувачів рестору "Скала" (18 років там працював). А згодом його запrosili в найфешенебельніший ресторан готелю "Закарпаття".

Від батька передався потяг до музики нам, його синам, музикантам. **Розповідь про Евгена Мартоновича Адама записав його син Аладар**

-38-

Абсурд і неіправда

Абсурдо ай хоховіне

ЗВЕРНЕННЯ З ПРИВОДУ ЩОТИЖНЕВИКА "ВІСТІ ТИЖНЯ"

8 лютого 2003 року в газеті "Вісті тижня" було опубліковано статтю під назвою "Цыгане". Автором даного матеріалу зазначено Іллю Румянцева.

У згаданій статті йдеється про ромську злочинність, так звану родову злочинність.

Зокрема, на початку статті пан Румянцев вказує на те, що: "подавляюче большинство цыган вовлечено в незаконний, преступний "бизнес". Далі в статті йдеється: "кочую с места на место по всей Украине, цыгане живут мелкими кражами, гаданием, обманом доверчивых граждан. Некоторые из них приторговывают наркотиками". Подібні висловлювання зустрічаються у проводжувої газетої статті. Автор підкреслює те, що майже кожен ром - злочинець або такий що втягнутий у циганську кримінальну згрою: "Цыганская преступность - это преступность особого рода, действуют настоящие профессионалы своего дела... Воровство и мошенничество - это традиционные преступления, а кроме них уже успели освоить такие "новинки" мира криминала, как заказные убийства, операции с недвижимостью и, конечно же, торговлю наркотиками".

У цій статті автор класифікує ромську "родоплеменінні группи" як злочинні угруповання, які піділяються за видом злочинної діяльності. Ці відомості, стосовно причетності кожної окремо взяті групи ромів до певного виду злочинів, є абсолютно абсурдними і неправдивими. Груба помилка автора полягає і в його необізнаності. Келдерари, ловари, серви, плащуни, власхи - це назви етнічних груп, які формувалися і мешкали в різні часи на територіях різних країн ("Істория цыган. - новий взгляд." Під редакцією проф. Г.С.Деметера).

Газетна стаття "Цыгане", автором якої є І. Румянцев,

для нас особисто як ромів за народністю образою. Усі наведені цитати з цієї статті порочать і принижують людську і національній гідність, честь ромської етнічної меншини в цілому. Наша гідність та репутація як лідерів ромських громад - принижена.

Разом з тим, автор не наводить жодного конкретного випадку, в якому вказувалося б на вчинення конкретними ромами певного злочину, за вчинення якого обвинувальний вирок вступив би в законну силу. Натомість, у статті "Цыгане" всупереч загальноприйнятим правилам етики журналіста, автор робить досить жорсткі узагальнення і розмірковує про такі негативні явища, як злочинність і безкарність, робить непріпустимі висновки про те, що: "цыгане создали наиболее законспирированную и развлеченнную наркотическую сеть".

Стаття носять необ'єктивний, явно упереджений підхід, наштовхує читача на негативне вороже ставлення до ромської народності в цілому.

Наша товариства розіньються згадану вище статтю, як спробу розпалити національну ворожнечу та ненависть до всієї ромської народності в цілому. Це спроба призвести гідність усіх ромів як представників етнічної національної меншини в Україні. Адже в нашему регіоні, як ніде в Україні, мирно співснують представники різних національностей і народностей зі своїми національними особливостями, традиціями, укладом життя. Тому засоби масової інформації повинні мати найбільш виважений підхід до висвітлення існуючих проблем.

Є злочинці серед ромів так само, як і серед українців, росіян та інших національностей, проте ніхто не має права робити такі узагальнення, ототожнювати злочинців з представниками всієї етнічної групи.

Прокурору Закарпатської обл.
п. М. Гошовському
м. Ужгород, вул. Коцюбинського, 2а

Копії:
Державний комітет
у справах національностей та міграції
Европейський центр захисту прав ромів

Стаття "Цыгане" містить в собі відомості, які не відповідають дійсності, ганьблють нас, принижують честь та гідність як представників ромської народності.

Автором порушено нормативні акти, зокрема, ст. 14 Європейської Конвенції з прав людини, ст. ст. 28, 55 Конституції України, Закон України "Про національні меншини в Україні", ст. 47 Закону України "Про інформацію".

На підставі викладено вище, з метою захисту своїх прав та інтересів, ми, представники ромських організацій, наполагаємо на порушені кримінальної справи проти автора статті "Цыгане" Іллю Румянцева та в.о. редактора "Вісті тижня" Олега Ладижца, який подав статтю, за ознаками злочину передбаченого ст. 161 КК України, вимагаємо публічного офіційного вибачення на сторінках цієї ж газети.

З поговою

Голова культурно-просвітнього
товариства "Романі Я"

А. Адам

Голова молодіжного ромського клубу

"Романі Черхень" М. Горват

Голова Закарпатського обласного ромського

товариства "Терне Чая по Неве Дром"

О. Бругош

Голова благодійного Фонду "Прапіле"

Е. Бучко

Голова Закарпатського ромського культурно-

просвітнього товариства "Гойи Ловарі"

I. Адам

Голова Закарпатського товариства захисту

прав угорських ромів "Унг Ромен"

Б. Горват

Серж Лорті:

"Ми тільки ділимося досвідом..."

Дніми ужгородська Асоціація студентів-правників та молодих юристів "Вестед" провели семінар для представників громадських організацій, організований Канадсько-українським проектом сприяння добреочесності спільно з коаліцією "Свобода вибору" в проміщенні ТЕС-Фонд.

У роботі семінару взяли участь: Серж Лорті, заступник міністра юстиції Канади, Віктор Шишкін - представник Вищої Ради юстиції України, неодноразовий депутат Верховної Ради, колишній Генеральний прокурор України; Владислав Каськів з Коаліції громадських організацій України "Свобода вибору"; представники громадських організацій регіону, експерти й аналітики.

Коаліція громадських організацій України "Свобода вибору" створена 15 березня 1999 року під час реалізації об'єднаної кампанії НДО для демократизації виборів Президента України. У межах цієї кампанії об'єднаними зусиллями громадських організацій було здійснено понад 80 проектів на всій території України.

Модератор Владислав Каськів привітав і представників семінару, накреслив завдання зібрання й виступив з короткою вступною промовою.

Він зауважив, що в Україні зараз склалася така ситуація, яка нагадує події, що відбувалися у кінці 50-х років минулого століття у Канаді. Цей період дуже подібний до сучасного періоду в Україні.

Про ті події, які відбувалися в Канаді у провінції Квебек, Владислав Каськів попросив розповісти представника Міністерства юстиції Канади Сержа Лорті. А підсумував його виступ член Вищої Ради юстиції України Віктор Шишкін. Він навів чимало порівняльних аспектів добреочесності сучасної влади в Україні і зазначив, що подібна ситуація, як у

Канаді, в Україні існує, однак використання іноземного досвіду проти корупції в українських реаліях неможливий. Ті фінанси, які використовував Дюплессі (3 млн. доларів США), для України це уже мізер. Невдовolenня, звичайно, є, але альтернативної моделі нема. А усе, що існує, то ми не вважаємо за модель. Процес реформування відбувається, але ще повністю не усунуто належністю. Незабаром вибори, тому зміни самі по собі настають. Неважаючи на вжиті останнім часом організаційно-правові заходи, що проти корупції, - зауважив Віктор Каськів, - масштаби їх не зменшилися. Через невисокі низки заходів, передбачених Національною програмою боротьби з корупцією, не відбулося відчутного скорочення кількості корупційних дій.

Дискусія активно велася і стосовно поставленого питання координатором: "Чи відредумови для змін, на думку учасників, мають місце в Україні?". А також: "Які з наведених типів реформ спрямованих на зниження рівня корупції, на думку учасників, має бути пріоритетним для України?"

Чимало питань від учасників семінару було поставлено Сержу Лорті.

Наприклад, Олександр Солонтай, голова фундації регіональних ініціатив запитав: "Яку допомогу можуть надати канадці у подоланні корупції в Україні?"

- Усі проблеми, - сказав Серж Лорті, - можуть вирішити лише самі українці, а ми тільки можемо ділитися досвідом. До травня місяця запланували відвідати ще 18 міст України. Хочемо почути від людей, як вони сприйматимуть цю проблему.

На закінчення Владислав Каськів подякував Сержу Лорті, Віктору Шишкіну, експертам, аналітиків усім учасникам семінару.

Валентина Ткаченко

Подвійне свято в дитсадку
Дувареско інепос андо чаворікано садіко

Весело, гармірно було минулого п'ятниці в ромському дитсадку №13 в місті Ужгороді. Відзначення 5-річчя з дня відкриття цього дошкільного закладу зібилося ще з однією датою - жиночим святом 8 березня. Зрозумілі виховання на його завдічі (вона і заступник голови обласної жиночої організації "Терне ча" Лілії Евгенівни Адам.

- Наш дитсадок відкритий у 1998 році зусиллями міського, обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Я" за сприяння Міжнародного фонду "Відродження", - розповідала Лілія Евгенівна. - Уже здійснено чотири випуски наших вихованців. на час - п'яти. Випускники навчаються у ЗОШ №13, десятий та сьомий середній школах міста. Едгар Горняк, Радко Попік, Діана Мільо, Вільма Адам та інші очічно начаються, цікавляться музикою, піснею. Власне, малі роми від народження, чуячи колискову музику.

Ми небагато часу й піде в життя наш п'ятий випуск. Радісно приходить у садочок Єва Токар, Ернест Токар, інші хлопчики та дівчата. У нас створені всі умови, щоб виховувалися, навчалися діти. В наших кутючках - "Центр мистецтва", "Центр грамоти", "Центр ма-

тематики" зібрано чимало матеріалу, який використовується на заняттях. Маємо вже свої власні напрацювання, певний досвід. Ясна річ, тримаємо зв'язки з школами, куди ідуть після дитсадка наші вихованці.

Займаються з дітьми молоді, але вже досвідчені працівники, - студентка У курсу МАУП (практична психологія) Альона Бругош, випускниця режисерського відділу Ужгородського училища культури (вихователь та музичерівник) Денис Вароді. Слідкує за здоров'ям наших вихованців Ганна Мирославівна Стрічкі...

...Свято ось-ось уже мало розпочатися. На столі вже був величезний торт - подарунок від обласного товариства сиріт "Доля". З квітами заходили батьки. Очікували приходу голови Перечинського районного культурно-просвітнього товариства "Романі Я" Ігнаца Тирпака, депутата Великоберезинської селищної ради, тех голови одноіменного товариства Івана Тирпака, інших.

На світлині: дружний колектив дошкільного закладу..
Світлина Мирослава Горвата.

З Наталиєю Варакутою я познайомилася на засіданні круглого столу на тему: "Романі і ЗМІ", яке відбулося у культурному центрі "Романі Яг". Ця експерт відразу впала мені в очі своїм надзвичайним поглядом, від ней струменіла привабливі сенгетична сила. Ця її здатність змусила мене підійти до неї і сісти поруч. Через кілька хвилин ми були знайомі й не розлучалися протягом обох днів. З'ясувалося, що це ромка з Донецька і післяєдна публікує гороскоп у нашій газеті. На прощання я вирішила поставити їй кілька запитань.

- Пані Наталіє, чи сподобалася вам Закарпаття і місто Ужгород?

- На Закарпатті я вперше. Була уже у Львові і уявляла, що Ужгород такого типу, а виявилось, що це цілком своєрідний прекрасний приський край з чудовою природою. Ужгород - це орігінальне містечко, яке не схоже на інші, воно чаравило мене свою незвичайною забудовою. Місто дуже мені сподобалось. Мрію приїхати сюди влітку, думаю, що в зеленому вбранні воно - ще краще. Тепер у мене багато друзів у вашому місті.

- Яким чином вам відрізняється астрологічний прогноз потрапив у газету "Романі Яг"?

- Восени минулого року на "Днях ромської культури-2002" в Москві я познайомилася з шеф-

редактором газети "Романі Яг" Аладаром Адамом. Була привітана результатами серйозної праці закарпатського ромського культурно-просвітницького Товариства "Романі Яг". Знаючи уже про ромську газету, я в Києві вдруге зіткнулася з працівниками цього видання на Міжнародному ромському фестивалі "Амала-2002", закрима з Евгенією Навроцькою - редактором цієї газети. Дізнавшись, що я вмію передбачати і ворожити, Евгенія Миколаївна запропонувала мені надсилати свої прогнози у газету. Імовіль, не дуже правильно її називати гороскопами, бо все-таки вони складаються за картами Таро. Домовилися, що інформацію у редакцію я передаватиму через Інтернет.

А дніми отримала запрошен-

ня на засідання круглого столу на тему: "Романі і ЗМІ", які потрапили на Закарпаття, за що дуже вдячна працівникам газети.

- Розкажіть, будь ласка, коротко про себе.

- За гороскопом я Терези. Народилася на Черкащині у жовтні 1958 р. Пізніше батьки переїхали в Донецьк, де я закінчила середню школу, а далі навчалася в Донецькому державному університеті на математичному факультеті. Наряді працюю у страхової компанії "АСКА". Заміжня. Маю двох синів і два онука.

- Пані Наталіє, як з'явилися у вас здатності передбачувати майбутнє і вимінити ворожкити на картах Таро?

- Мій дід по батькові - моловський романік, це так звані "кишинівці". А у романів, напевно, уміння передбачати передається генетично. Бабуся Ганна, до речі, їй незабаром виповниться 92 роки, є юнацькими роками ворожити на картах, займається хіромантією - читає долю по долоні. А другий дід Акім працював все життя ковалем, але зневажав на травах і трохи воловід гіпнозом.

Ще дитиною я прислухалася до бабусиних передбачень, а коли підростла, то почала записувати. Це було ніби грою, а потім взялася за це серйозніше: запасла літературою по хіромантії і почала вивчати детально. Спочатку були розбіжності з прогнозами бабусі Ганни, а пізніше мої передбачення збігались з бабусиними. На сьогодні, коли бабуся у свої роки почала трохи забувати, то часто звертається за порадами до мене.

А на картах Таро я теж почала ворожити випадково. Мій син Антон перебував у Адлері у своєго товариша. Я поїхала туди теж.

Мати товариша Антона вміла ворожити на Таро, але дуже бідкала, що її знайомі, коли були у них у гостях, вкрали "карти з ніжками". Я спочатку не розуміла, що це за карти, а потім мені пояснили, що це карти Таро. Приїхавши в Донецьк я купила дві колоди таких карт: одну для себе, іншу для ворожків з Адлером. Вона за це мені надала деяку інформацію щодо карт Таро. А бабусі Ганні вміла їх розкладати. Проаналізувавши усі її застосувавши свої математичні склади розуму, я і оволоділа ворожінням на картах Таро. Отже, свою спадковість я удосконалювала знаннями з наукової літератури по хіромантії. Наряді вмію ворожити на картах Таро і читати долю по долоні. Використовую також кришталеві кульки, камінці та декін інші речі. А інколи досить просто подивитися на людину.

- Де ви, Наталіє, використовуєте свої знання як ворожкі?

- Це просто мое хобі. Ворожу знайомим і друзям. Мене знають на роботі, сусіди, друзі дітей і часто звертаються до мене. Я їм читаю долю по долоні. А другий дід Акім допомагав все життя ковалем, але зневажав на травах і трохи воловід гіпнозом.

Прабабуся навчила його ворожити в дитинстві на картах і читати по долоні долю. Я ж, звичайно, допомогла щодо хіромантії. Він - студент Донецького національного технічного університету. Має свої карти і завжди носить з собою. Дівчата-студентки знають про

це і часто підігають до нього, щоб він ім передбачив чи складуть іспит, чи відбудеться побачення тощо.

- А не змогли б ви, пані Наталіє, прочитати долю по моїй долоні?

- Із задоволенням. Дайте вашу руку. Я буду вам розповідати, розкриваючи детально деякі таємниці передбачень. А пізніше поворожу ще вам на картах Таро.

Усе у Наталії Варакуті виходило вправно. Вона відзначала усе мое минуле і передбачила майбутнє. Дай Боже, щоб усі її пророчество збулося!

- Яке ваше враження від проведеного круглого столу на тему: "Романі і ЗМІ"?

- Проведенням такого семінару я задоволена. Чітка організація, дотримання регламенту, змістовні виступи учасників не лише з України, а й з Чехії, Угорщини, Словаччини вразили мене. Адже роми почали об'єднуватися, радитися і вирішувати усі ромські проблеми разом і навіть на європейському рівні. Я рада, що в Ужгороді створили культурно-просвітнє Товариство "Романі Яг" і загальнoukrainську газету з такою ж назвою. Це єдина газета такого типу в Україні і навіть в СНД. Вважаю, що я надалі ми всі разом будемо згуртовуватися навколо цього товариства і вирішувати усі проблеми. Адже проблеми ромів ми повинні вирішувати і не залишати їх на самотів.

- Що побажаєте на прощання, пані Наталіє, усім працівникам Товариства "Романі Яг"?

- Звичайно, міцного здоров'я, творчих успіхів, а вашій газеті пророчу велике майбутнє.

Розмову вела
Воліка Опаленік

Віщунка з Донецька

Драбаторка анда Донецька

"Моя доля - шатро й воля..." "Мійрі доля - шатра ай воя..."

Цього року відомий коростенський поет, перекладач Міха Козимиренко відзначив 65-річний ювілей.

І нібі підсумовуючи багаторічний творчий досвід, не початку лютого митець презентував свою нову книгу під назвою "Я - ром". Вона стала новим шаблем діяльності М. Г. Козимиренка вже тому, що представила самобутно романську поезію. Попередні ж збірки автора складалися, в основному, переклади книг українських і російських поетів, які були виконані на високому творчому рівні. Зокрема, переклад Шевченківського "Кобзаря" романською мовою став шедевром поетичної творчості й вкварованій таким в історію світової літератури.

Свято, яке обєднувало й презентацію нової книги, й урочистості з народи ювілею поета, зібрало на сцені обласної бібліотеки Житомира численних цінителів творчості митеця, шанувальників романської культури, учнів та колег, добрих друзів. Зі сцени лунала палка й прониклива поезія Міхи Козимиренка, ширі і теплі слова на адресу ювіляра.

Приїхав привігати поета і харківський театр романської пісні й танцю "Оніchori" під керівництвом Олександра і Людмили Карафетовичів. Вони підгото-

тували на честь іменинника видовищну програму, що стала своєрідною ілюстрацією до віршів М. Козимиренка і дозволила присутнім поніти у дивовинний світ романського життя. Повною мірою відчути його романтику, насолодитися розмайттям кольорів, запахом степового вогню, прілучитися до кочового життя ромів. До того ж харківський поет та виконавець Олександр Карафетов написав ювілярів вітальні вірші, які і додав до свого подарунка:

Тыся якха дыксана дром ангіа
И ван Ромен твою изо марезе
Ваш піссе на мансеса ту тилин
Ме Ром сам просто -

конкурс дыкхенти

Шевченко Романес лыдкаса ла
И пекиши шеестер бут чинеса
Ваш пітм Девістар бут

берна мангас

Тыре гиял амс багас плеса
Чин чайчнас амснєс лав Ромен
Ило хачел ке ту

сім'ятер Карафетов

Састо яв, Бахтало не бут берна
Ром Козимиренко Михаї -

Баро Посто.

Сыр унунеса Козимиренко лава
Вавир о болбас, о пахас, о кхам
И зрипеса Фезды Романи

Пхенеса, Оджкай, мустм камав!

РОМСЬКА ІСТОРІЯ В ДАТАХ

РОМАНІ ІСТОРІЯ АНДЕ ВРАМА

У повоєнний час нечисленні ромські громади, які залишились, піднімують голос протесту проти дії фашистських режимів і винищенні ромів. Проте в Німеччині й досі роми і сінт не визнані потерпілим стороном з правом отримання компенсацій (?!?) через відсутність громадянства Німеччини. Подібні факти мають місце і у ряді інших країн Європи. Новий час вимагав і нових підходів для отримання хліба насущного. Поява громадських об'єднань із захисту прав ромів прискорило самодентифікацію ромів, пошуку нових напрямів діяльності.

1945-1960 рр. Роми Англії купують трейлери та земельні ділянки, де б вони могли зупинятися під час кочування. В першу чергу це були землі, зруйновані під час бомбардування німецькою авіацією у роки війни.

1945-1967 рр. Урядовці м. Кельн (Німеччина) поступово забирають від ромів усі папери ідентифікації тих, хто залишився живим після перебування у концтаборах, лише на ті підставі, що останні були позбавлені німецького громадянства.

1946 р. Матео Максимоф у Париж видає проміжний роман "Ursitory".

1946 р. У Польщі створюється перший романський ансамбл "Рота".

1952 р. Початок романського евангелістського руху, розпочате в м. Britannу, Франція.

1953 р. Дозволяється ромам оселитися в Данії. (Від роки цієї країни були вивезені та знищені у концтаборах).

1954 р. Поліцейська влада Баварії (як у доведені роки, так і у роках війни) засновує спеціальний офіс, який, разом із Інтерполом, реєструє відомості про сінти та ромів в Європі.

1955 р. Виходить нова книга Матео Максимофа "Prix La Liberte" ("Ціна свободи"), де автор простежує поступове відмиріння рабства у романів Румунії. Прообразом головного героя став дідусь Максимоф, народжений рабом.

1958 р. Поліція Чехії, на основі прийнятих законів, знищує всіх коней караванів, що кочували. Знімають колеса з фургонів. Для них, хто продовжує кочувати, встановлено покарання - тюремне ув'язнення від шести місяців до трьох років.

Підготувала
Євгенія Навроцька

СЛОВО ПРО ДЖЕКІ ЗАПОРОЖНА

Це було понад 32 роки тому. Я добре пам'ятаю той день – 28 грудня 1970 року. Тоді я працював у районній газеті "Трибуна" в селищі Дондюшані на півночі Молдови (Цей район межує з Могилів-Подільським районом Вінницької області). Зайшов я того дня до відповідального секретаря редакції Василя Бурлаки, розмовляючи, а я іому й кажу:

- Хочу поїхати в Атаки (є таке селище), біляк познайомитися з романами, ми ж за них нічого не пишемо. Можливо, вдасться записати деякі їх казки, пісні. Це ж народ талановитий, цікавий і треба нам і про них розповісти в газеті.

Так ми порозмовляли, і я пішов у свій відділ, що був на першому поверсі, провідивши готовувати матеріали для наступного номера.

Через годину відповідальний секретар мені телефонує (він був інвалідом через хворі ноги і не міг зайвий раз спускатися вниз) та й каже:

- Тут один хлопець приніс вірші, він зараз заїде до тебе, це буде для тебе несподіванкою.

Хочу сказати, що я завідував у редакції, можна вважати, головним відділом – відділом сільського господарства. Мало того, що тут наскладніша робота, юди додавалося ще й те, що відій була неукомплектованій, то я, в буквальному ро-

зумінні, за двох працював. А осінньо в редакції штатного літконсультанта не було передбачено, то редактор навантажував мене ще й роботою з авторами віршів. Мені доводилося готовувати літературні сторінки, давати авторам консультації, листуватися з ними. Це, крім моїх основних і прямих обов'язків.

От чому тепер до мене мав зайти ще "один хлопець, який приніс вірші". Коли заходить – молодий ром. То був Джекі Запорожан з селища Атаки, де мешкають багато ромів, і куди я збиралася більшим часом поїхати. Беру його вірш. Що скажати? Як у кожного почтаківця, то були лише римовані рядки, ясна річ, далеко не досконала. Починаємо привалу розмову. Як міг я тоді проконсультувати Джекі, дав йому деякі поради. А щоб захотити і якось морально підтримати хлопця, відібрал деякі його вірші і з допомогою самого автора переклав їх російською мовою (газета видавалася молдавською і російською мовами). Безумовно, це були не просто переклади, а таке собі співвітство, бо ті вірші, як ви здогадуєтесь, ще треба було зробити більш-менш пристойними.

Так, 23 січня 1971 року вперше було надруковано поетичні рядки, над якими зналися ім'я Джекі Запорожан, а під цими рядками було написано: "З ромської переклад Степан Келар". З цього першого кроху почала прокладатися стежка в літературну обдарованого, як це потім виявилось, хлопця.

Але тут сталося таке. Недремне око, тобто завідувачий відділом пропаганди райкому телефонує редакторові та й каже:

- що цо той ваш Келар перекладає, то з української, то з молдавської, то з болгарської, то з гагаузької, а тепер ще і з циганської? (Редактор потім сам передав мені розмову).

Щоправда, для Джекі це не мало ніяких наслідків. Його вірші й надалі з'являлися в газеті, бо я приурочував їх публікацію, то до революційних свят, то до Першого травня, то ще до якось дат, коли тема дружби народів була дуже доречною. І цей мій аргумент не в силах був відхиляти ніякий місцевий ідеолог. Але з волі редактора, хоча й без моєї відома і згоди, ім'я перекладача під цими віршами вже не вказувалось, адже завпрото не міг такого пережити, що якісь там Келар, бачите, перекладає вірші з різних мов.

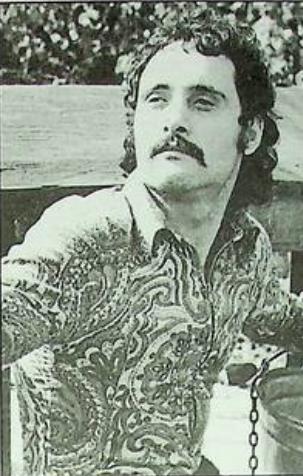
Тоді я був знайомий з відомим ромсь-

ким поетом Миколою Саткевичем, що жив у Москві, і з Георгієм Кантією, що мешкав і досі проживає в Кишиневі, і по рекомендуванні Джекі звернувся до них. І Джекі єздив до поетів, зустрічався з ними неодноразово. І Георгій Кантієв з М. Саткевичем дали багато цікавих порад молодому поету. Вони схвально сприйняли і мій переклади, і порадили Джекі й надалі підтримувати добрий творчі взаємини, які між нами склалися.

Ще багато віршів Джекі переклав я потім. Водночас розширювалася і географія публікацій віршів Запорожана. Чи то він перебував на військовій службі в Рені, а згодом був переведений у Підмосков'я – в тамтешніх газетах з'являлися його вірші в моїх перекладах. Друкувалися вони й в Могилів-Подільському, в інших місцях України, а також Молдові та Росії. Коли надрукованих в періодиці віршів назидалося добряче, з ними ознайомився відомий ромський мовознавець Леон Черенков (Москва), з яким познайомився молодий автор. Це дало Л. Черенкову підстави в своїй статті про ромську літературу для "Большой Советской Энциклопедии" поряд з відомими літераторами згадати також ім'я Д. Запорожана.

Молода, енергійна людина, Джекі шукав своє місце в житті. Він мріяв, аби ромські діти та молодь прилучалися до книжки, до знань, були добре освіченіми. Про це ми з ним дуже багато розмовляли. Був чуйним і любливим сином. Пригадую, з якою любов'ю і ніжності він розповідав про свою маму Соломію Костянтинівну. І бе ді він був Джекі, чи в Москві, чи на літніх сезонних заробітках в Казахстані, чи на армійській службі – він надсилив мені листи, ділився думками, мріями, нерідко просив поради з того чи іншого питання. В моєму архіві збереглося чимало його листів, а також текстів, віршів. Ось в одному з солдатських листів він діяє мені за те, що я на його прохання надіслав йому великий "Словник молдавської мови", в іншому за те, що я вже власною ініціативою надіслав йому повість Анатолія Калініна "Циган", центральним героєм якої є наш "всесоюзний улюбленець". Будуй, особливо в тому образі, який потім доносі до нас з кіноекрана Михаїл Волонтир.

Влітку 1975 року я мав відпустку і почав відвідувати в рідне село Марамонівку (Молдова) до матери. Одного дня до мене прихав Джекі Запорожан, погос-

тував два чи три дні, багато про що ми з ним тоді поговорили, сформулювались разом (з допомогою автостопу).

То була наша остання зустріч. Ще деякий час ми листувалися. Потім листи від Джекі перестали надходити. Не знаю, що стало тому причиною і як дали склалися його долі. Чи життя його так закрутито? А, можливо, в нього велика сім'я, і він мусить знаходити засоби і джерела для її утримання. Не буду щось вигадувати. Це лише припущення, в яких є місце для сподівання, що в житті цього рома все склається добре.

Взимку 1986 року я після важкої операції лікувався на Північному Кавказі, в одному із санаторіїв Железноводська. Якось туди приїхали з гастролями ромські актори з Москви. Я розпитував їх, чи не чули вони про Джекі Запорожана. Виявилось, що чули. Казали, що він деякий час працював у "Ромені", потім перейшов у ансамбль відомої Валентини Шиневської. Ось і все, що мені відомо.

Про Джекі Запорожана я розповідаю безпідкладково. Нещодавно, а точніше на прикінці минулого грудня, йому виповнилося 50 років. Я перегорнув листи Джекі, віднайшов його фотознімки і віршів розповісти про цього, безперечно, обдарованого рома читачам "Романі Я". Прикро, що свою літературну діяльність він припинив. Очевидно, на це вплинули якісь серйозні життєві обставини. Але є те, що він посів на ниві рідної літератури, заслуговуючи наше добре слово.

Степан Келар,
письменник
м. Київ

Степан Келар

ЗІРКА, НАЧЕ
СВІЧКА, ДОГОРЛЯ

Пам'яті Миколи Саткевича
Дуже пізно звістка долегла.
Вже нема поета, вже нема...
Зірка, наче свічка, доторгла,
І в обличчя дихає зима...

Голови схилилося ми в тузі,
Відспівав циганський соловей.
А іде сміяється: "Скличу друзів,
Скличу всіх циган на ювілей."

Сирота-гітара на кілочку -
Згадка про минуле і сумне...
Вже не скаже: "Заспіваймо, дочек!"
Й струн очіх вогнистих не торкні.

Десь його Берген заголосила,
Зайржали коні у стегнах...
І роса ранкова окропила
На земному лоні його прах.

Спи, поєте, у Спокою Храмі,
Всі туди прийдуть у різний час.
Спи, поєте! Вічна тобі пам'ять!
І прости великощно нас...

Листопад 1991.

Переклад М. Козимиренка

Стефано Келар

ВУЧИ ЧЭРГЭН...

Ніколаеск Саткевичоск
Вучи чэргэн, сыр момсын хачлэс,
Тангимосын, мяя посто,
Далуғы шүнүп Кирко урнялас,

На шунаса лэсски гия
Тэ шэрз сарз тэл эмэкаса,
Ефталын Панч момсын,
Сыр камын йөв, – ямо на дыхкаса.

Ровзя гитара схажини дро хкер
Тэ таңгизэл пал бахтал борса,
Йон на шхэнэла: "Чайры джа хкл!" –
Тэ на шунзла лэсски глюс э мануша.

Варкай ровел, хасёл лэсски Чэргэн
Тэ дээ маяг дыгэ о глюс грая,
Сыр чирклю гия ба галас
вакш ромэн,

Дия бришинд ясвэнца - йон мяя.
Сов поэто: тут хээрэл Дэвэя,
На рынки холы та по ямзэл;
Сэрэ мэрэн, сарзи Дэвэя хэрэл

Джинсна трэ глюя дро да ромэнэд!

Президент Саткевичоск

РОМ-ПРЕС

Відправляти в неоплачувану відпустку - заборонено

Президент України Леонід Кучма підписав закон про внесення змін до деяких законодавчих актів стосовно відпусток. Відтепер в Україні заборонено відправляти в неоплачувану відпустку працівників, якщо підприємство простое.

Цей закон прийнятий Верховною Радою б 6 лютого в новій редакції з пропозиціями.

Головного лікаря ЦРЛ, депутата обласної ради побили на робочому місці

В один із вітвірок близько шостої години вечора в службовий кабінет головного лікаря Мукачівської центральної районної лікарні увірвалися п'ятеро невідомих осіб у масках і завдали значних тілесних ушкоджень Василю Васюті. Його наразі госпітізовано.

Василь Васюті відома в Закарпатті людина, депутат обласної ради.

Слів'обітниками управління УМВС та Мукачівського МВ УМВС України в Закарпатській області вживаються комплексні заходи щодо встановлення та затримання зловмисників. За даним фактром порушено кримінальну справу.

Вихідець із Інгї - замерз на кордоні

З початку року вже четверте жителі Чечні намагаються перетнути кордон і потрапити в сусідів з Закарпаттям Словаччину. Дніми на ділянці кордону однієї і застав Мукачівського прикордонного загону затримано 10 чеченців, які мали при собі паспорти громадян Російської Федерації. Вони всі з Чудермеса і втікають від війни. До речі, прикордонники Мукачівського прикордонного району затримали вже 50 осіб із Чечні.

А в районі села Кам'янця недалеко від м. Ужгорода за кілька метрів від українсько-словачького кордону прикордонники знайшли тіло 27-річного громадянина Інді, який помер від переохоложення організму.

Лист у редакцію

Широ подяку висловлюємо головій райдри Валентину Михайловичу Канюку, що посприяв у отриманні документів громадянині України. Особисто дякуємо також начальніку паспортного столу Світлані Юріївні Гойзан, працівниці Тетяні Василівні Палюх та обслуговуючому персоналу. Паспорти нового зразка видані 51 жителю селища. Всі - мешканці ромського табору.

Голова Велико-Березнянського районного товариства "Романі Я" Іван Тирлак

